

PAPINI OLASZ IRODALOMTÖRTÉNETE.

Irta: *Rusicska Pál.*

MIKOR két évvel ezelőtt híre jött, hogy Giovanni Papinit kinevezték a bolognai egyetem olasz irodalmi tanszékére (ahol annakidején Carducci és Pascoli tanítottak), sokunk titkos vágya lett, hogy ha már nem tarthatunk hallgatói közé, legalább jegyzetben bírassuk majd egyetemi előadásainak vázlatát. Ez a vágyunk aztán majdnem semmivé foszlott, amikor Papinit hosszú szembaja szobához szögezte s a bolognai katedrát más foglalta el. Egy kis, szerényen meghúzódó hír — a Duce audienciái rovatban — adta később tudunkra, hogy reményünk mégis csak valóra válik, s mi több, a vártnál nagyobb mértékben. Giovanni Papini ekkor mutatta be Mussolininak készülő olasz irodalomtörténetének sajtó alá rendezett első kötetét. Most végre megjelent. (*Storia della letteratura italiana. Volume primo, Duecento e Trecento* Ed. Vallecchi, Firenze.) S az akkori beszélgetés folytatódik a könyv első lapján: «Benito Mussolininak, a költészet és a költők barátjának ajánlom ezt a művet, mely az olasz szellem birodalmának egyik leggazdagabb tartományát írja le».

* * *

«Az elérhetetlen ideál — Papini szerint — az volna, ha valamely művészeti ág története maga is műremekké sikerülne.» Elengedhetetlen feltétele ennek, hogy a történetíró maga is művész legyen. Papini az, s mint ilyen, egyes töredékes próbálkozásoktól eltekintve első, aki olasz költő és író létére nemzete irodalomtörténetének megírására vállalkozik. Vajjon mi készítette erre? Csak a félbenmaradt egyetemi kinevezés, vagy talán a «majd én megmutatom» ambíciója? Semmiesetre sem. Az olasz irodalom e legújabb története megszületésében nagy része van Papini polemikus beállítottságának (a polémia nála hivatásérzethől fakad), de úgy érzem az utolsó impulzust egy művészi momentum adhatta meg. Mindnyáján emlékszünk még Gog interjuira: Shawval, Freuddal, Einsteinnel, Gandhival stb. Mindegyik beszélgetés tulajdonképpen egyoldalú, kérlelhetetlenül őszinte önvallomás volt: formailag, valójában Papini mélyreható, kutató szeme járta át korunk sikerhőseit, nem hogy «leplelje» őket, hanem hogy megmutassa, mi rejlik bennük igazán. Lélekzetfojtva faltuk e fejezeteket s figyeltük, miként szoritja sarokban, lépésről-lépésre, miként vetkőzteti őket takargatást nem tűrőn pucér emberönmagukig. Az ilyen drámai «szemtől-szembé»-k izgalmas kalandja lehetett szerintem az, ami Papinit az olasz irodalom nagyjaival való találkozásra csábította. S ez az igazi oka annak is, hogy Papini könyvében csak a legnagyobbak kaptak helyet: csak a legnagyobbakkal való «szembesítés» jelenthetett élményt; mennél kiválóbb költőről vagy íróról van szó, annál izzóbb légkörű a találkozás, annál inkább műremek az arckép, amit Papini róla fest. Így az egyes fejezetek művészi foka egyben a bennük tárgyalt egyéniségek értékmérője is. Az első kötet, mely a XIII. és XIV. századot öleli fel, kilenc egyéniséget állít elénk, ezek: Jacopone da Todì, Guido Cavalcanti, Cecco Angiolieri, Dante, Francesco Petrarca, Giovanni Boccaccio, Dino Compagni (az első olasz történetíró), Sziénai Szent

Katalin és Franco Sacchetti. De ezen a kilenc arcképen kívül a könyv még két bravurteljesítményt foglal magában. Az egyik a *Morti e rinascite* (Elmúlás és újjászületés) c. fejezet, ahol rövid hat lapon elevenedik meg a XIII. és XIV. közötti századforduló. Tömörebben és előbben adni művelődéstörténeti korszakot nem igen lehetséges. A másik pedig: hogybár nem régen írta meg Papinia a «Dante vivo» vaskos kötetét, mindaz amit az irodalomtörténetében Danteről mond, kivétel nélkül *teljesen új*. Elmondhatjuk, hogy Papini olasz irodalomtörténete maga is műremek. De nemcsak az. Tudományos érték szempontjából is első hely illeti meg, még pedig nem a rengeteg feldolgozott adat, hanem a figyelmes olvasásra megnyilvánuló biztos és az igazán legfőbb szempontokhoz igazodó módszer miatt. Ez a módszer pedig, ha helyesen láttam, a következő: Papini egy-két gyors vonással felvázolja azt a képet, amit az illető irodalmi nagyságról az átlagolvasó és az átlagkritikus alkotnak, majd fényes vitázó tehetségével ezt a hamis képet darabokra szaggatja, hogy ő állítson helyébe egy kezdeti, ellenpontoszerűen felvázolt portét. E köré csoportosítja az elmélyítő fejezeteket, melyek mint, mindmegannyi keresztkérdéssorozat hiánytalanul feltárják a költő viszonyát korával, embertársaival és Istennel. Különös hévvel kutatja Papini (ne feledjük el, hogy ő írta a «Scrittore come maestro» évetően igaz lapjait), hogy kinek a szájából, micsoda tekintélytől jönnek a szemrehányások, az erkölcsi prédikációk koruk és kortársaik ellen. Boccacciónak sokak által eltúlozott jelentőségét ezzel a kritikai fegyverrel tudta az őt megillető szintre szállítani. A metafizikai beállítás után fordul Papini a művész felé s mint céhbeli igen szerencsés kézzel fedezi fel a nagyok műhelytitkait. Csak egy esetben nem sikerül ez neki, Petrarcanál; egyike a könyv legpoétikusabb részeinek, ahol Papini ezt be is vallja s csak csodálattal adózik a források, patakok és folyók költőjének. Az ember és a művész után kettőjük összeolvadásával foglakozik Papini, de itt már a forróponthoz, az izgalmas szemtől-szembehez érkezőnk el, melyről írni nem lehet, mert itt az olvasás mindenkinek legszemélyesebb élményévé kell, hogy váljon. Következőkben a firenzei Vallecchi cég szíves engedelmével egy rövid részt mutatunk be Szieni Szent Katalin arcképéből. Utoljára még csak annyit jegyzünk meg, hogy a könyv két kívánnivalót hagy maga után: kívánjuk, hogy mennél hamarabb jelenjenek meg a következő kötetek és mennél gyorsabban jöjjön a magyar fordítás.

SZIÉNAI SZENT KATALIN TEOLÓGIÁJA ÉS MŰVÉSZETE.

Irta: *Giovanni Papini.*

Szent Katalin művészetének megértéséhez legfontosabb azoknak a képeknek az ismerete, melyekbe eszméinek rendezett sokaságát öltözteti. E kifejezések fényénél világos lesz előttünk, mennyire egyéni e szent teológiája, mennyire csak az övé. Minden misztikus és minden szent, ha el is fogadja a dogmák egészét, mégis válogat a titokzatos dogmaépület elemei és jelképei közül. Ki a Keresztet választja középpontul, ki a jászolban fekvő Kisdedet; más a Megtestesülés-szakadék nagy titkába mélyed vagy a Feltámadáséba s van olyan is, ki mindent a tíz Boldogságra akar visszavezetni; ez Krisztusban a Királyt látja vagy a nagy Barátot, az a szeretettől túlaradó Szívet vagy a félelmetes Bírót.

Mint annyi más, Szent Katalin is megáll a Kereszt tövében, de itt aztán nem lát, nem hall, nem érez és nem csodál semmi mást, csak a vért, mely az isteni testből folyik a fára s a földre. Az ő teológiája *piros teológia* s ebben a két szóban foglalható össze : Vér és Tűz.

A vér szó fordul elő legtöbbször írásaiban, mintha végtelen kéjt érezne, valahányszor kiejti, lediktálja és elismétli. E piros meleg folyadéknak még a gondolata is megrészegítette. Egész ékesszólása Jacopone da Todi Sequentiájának e három sorából fakad :

*Fac me plagis vulnerari,
fac me cruce inebriari
et cruore Filii.*

Szűzek és harcosok húsából folyó vér nem lelkesíti, csak az, mely Krisztus sebeiből ömlik, mert ez a vér tűz és ez a vér szeretet. S az igaz vér, az elítélt Niccoló Toldo vére, mely ruháját fűrésztötte, megrészegíti őt illatával, mert a perugiai ifjú ártatlan volt, mint Krisztus.

Szent Katalinnál tűz és vér rokonfogalmak, «mert a vér nincs tűz nélkül — írja VI. Orbán pápának —, hiszen csak a szeretet tüze indíthat bennünket vérünk ontására».

Ez a két égő és kegyetlen, éltető és elemésztő elem gondolatait a halál felé vonja, de ugyanakkor magasabbrendű élet felé is. Krisztus vére megszabadít és üdvözít, a szeretet tüze tisztít és feltámaszt. Szent Katalinban nyoma sincs a vér modern, Barrès-i vagy Montherlant-i érzékies babonájának, de hiányzik nála az a nagyszerű, de inkább filozófikus mint misztikus látomány is, mely De Maistre híressé vált lapjain bontakozik ki. Az emberek történetének minden napja vérben fürdik és szükségszerűek a véráldozatok, Szent Katalin pedig azt akarta, hogy mindnyájan merüljenek el Krisztus végtelen vérében az emberek, hogy ne ontsanak többé embervért soha. Vérbefulva lángragyúlni, ez szerinte az üdvözülés útja.

Gyóntatóatyjának ezt kiáltja követelve : «Merüljete el a megfeszített Krisztus vérében s az Ő vérében fürödjete meg ; ittasuljatok meg a vértől és vérbe öltözzete. Ha hitelenségbe estete, keresztelkedjete újra vérben s ha az ördög elsötétítete szemete látását, mossátok meg vérrel. Ha gyáva pásztorok vagytok, az igazság vesszeje nélkül, vonjátok ki azt a vérből. A vér melegében semmisítete meg a lagymatagságot s a vér fényénél oszlassátok el a homályt . . . És újra vérbe akarok öltözni s levetni minden más ruhát . . . Én vért akarok, s a vérben akarok és fogok kielégülni . . . a magány idején a vér legyen kísérőm ; így fogom megtalálni a vért és a teremtményeket : s vérükben iszom majd szeretetüket».

Ugyanezt, s szinte ugyanezekkel a szavakkal mondta mindenkinek, s aki idézni akarná minden mondatát, hol a vérről elmélkedik, a szent írásainak legalább is egy ötödét kellene lemásolnia. Szent Katalin a vérnek, a vér emlékének és titkának megszállottja volt s azt

akarta, hogy mindenki mossa meg lelke arcát az isteni vérrel. Imádásai az Örök Vér himnuszai, s még a mező piros virágai is Jézus vérző sebeit juttatják eszébe. S addig és annyira vágyakozott Jegyesének vére után, míg egy éjjel, látományban, Jézus megengedte neki, hogy száját kebléhez tapassza: s Katalin végre nagy kortyokban ihatta a langyos piros italt, mely Belőle örökkön ömlik. Ömlik a szeretet, azaz a tűz okán, s majdnem oly sokszor említi Szent Katalin a tüzet is, mely nála elválaszthatatlan a vértől. «Én vagyok a tűz és ti vagytok a szikrák» — mondta neki Jézus csodálatos szóval, melyet méltán lehetne az Evangéliumokhoz csatolni. Magáról pedig így szól egy imában: «Az én természetem tűz». Ez az elem tehát, mely a prédikátoroknál egyértelmű a pokollal, Szent Katalinnál az isteni szeretetet jelenti, mely Jézust arra bírta, hogy a keresztfán vérét ontsa értünk... Katalin minden bizonnal emlékezett Szent János jövendülésére, arról, aki majd tűzzel jön keresztelni... Ez az ő szenvedélyes teológiájának a magja. Nem teremt, aminthogy nem is teremthet, új fogalmakat, hanem élesen kiemeli a keresztény hit alapjait, s anyagiás és érzékies szavakba öltözteti a legnehezebben meghódítható szellemi fogalmat is. (Az itt következő részben, melyet nem fordítunk, Papini tovább bizonyítja, még egy sor gyakran használt hasonlat idézésével, Szent Katalinnak «alulról felfelé transzponáló stílusát».) Plasztikus kifejezésekben gazdag Szent Katalin minden írása. «Kiáltsatok százezer nyelvvvel!», «Ne aludjatok a halál ágyában!», «Hányjátok ki magatokból a gögőt!», «a testkéreg» és még számtalan más. Igen szépek hosszabb lélekzetű képei is: «a cella mennye alakul át s benne édes zsoldársongás», «Ha meg akarjuk pillantani titkainak csillagait, le kell szállnunk az igazi alázat mély kútjába». Csodálatos egyszerűséggel tudja kifejezni a legmélyebb gondolatot is. Az önszeretet és Isten bírása közötti ellentétéről így ír: «Annyi fog nekünk hiányzani Belőle, amennyit magunkból megtartunk». A megváltás visszavonhatatlan tényét így fejezi ki: «Visszavásárolt rabszolgák vagyunk, akik nem tudjuk többé eladni magunkat». Gyönyörűen bizonyítja be a gyilkosság és az öngyilkosság azonosságát: «Azt hivén, hogy ellenségét öli meg, előbb magát ölte meg. Mert a gyűlölet késével megölte a lelkét. Így azok, akik azt hiszik, hogy az ellenséget ölik meg, saját maguknak hozzák a halált».

Azok a kritikuskok, akik úgy tartják, hogy az ékesszólás a művészet határain kívül áll, vagy legalább is nem költészet, Szent Katalinban csak az ékesenszólást fedezik fel és számúzik őt a költészet történetéből. Mindaz, amit idáig elmondtunk, bizonyítja, hogy ezek a papagályok vaskos tévedésben leledzenek. Szent Katalin igazi művész gondolatainak kiformalásában; ékesszólása néha oly magasba emelkedik, oly forró és száguldó lesz, hogy költészetté válik s szinte versbe kívánkozik. Elég, ha a Szentháromságimnuszhoz hozzuk fel példának, mely a Libro della Divina Dottrina-t zárja be, mintegy lángvirágzás-

ban : «Te, örök Háromság, mély tenger vagy, melybe mennél mélyebbre szállok, annál többet találok és mennél többet találok, annál inkább keresek még tovább. Te kielégíthetetlen vagy, mert lelkem, ha szakadékokban kielégül, nem lesz elégedett, mert tovább fog éhezni téged, örök Háromság, s vágyini, hogy megláthasson a te fényedben . . . Ó, meddig rejted még el szemeim elől arcodat? Ó, örök Háromság, szeretet tüzes szakadéka, oszlasd el már testem felhőjét ! Ó, mélység, ó örök Istenség, ó tenger ! Te vagy a tűz, mely mindig ég és sohasem ég el ; te vagy a tűz, mely melegével elemészt minden lélek önzését ; te vagy a tűz, mely elveszejt minden hideget ; te világítasz, te vagy a fény, mely megmutatta nekem igazságodat, te vagy a világosság minden világosság fölött . . . Öltöztess fel, öltöztess fel magadba, örök Igazság, hogy igaz engedelmességgel járhassam e halandó életet s a szent hit fényében, mely úgy érzem, újra megmámorosítja a lelkem».

Ha ebben az ékesszólásban, mely a lélek legeslegmélyéről jön s örömtől visszhangzó vágatássá tágul, ha ebben az ékesszólásban nincs költészet, akkor nincs költészet Leopardi bölcselő verseiben és Manzoni Szent Himnuszaiiban sem. Az igazság az, hogy amikor Szent Katalin igazi ihlet hatása alatt ír, akaratlanul is utóleri a legnagyobbakat.

Rusicska Pál fordítása.

FŰZFÁK.

*Mint koldus markolássza a földre dobott
alamizsnát, de belül nehéz daccal
és gyűlölettel adózik a megaláztatásért,
úgy hajlítják büszke derekuk alá az alázatos
megadással és roppant türelemmel
viselik arcuk szomorú foglalatát.
De érints egyetlen ágat, hajlítsd,
fond, feszítsd, hurkold és szöd
át vele magas kerítések sötétjét
nem fog törni, szakadni s ha elengeded
ívben visszapattan előbbi helyére.*

*Ó, bár töletek tanulhatnék alázatot
és türést, hogy megadón viseljem sorsom
s, ha bántás ér, ne törjön ketté lényem,
hanem szívós ruganyossággal mintázza
mindig önmaga képét és higgye,
hogy így, ahogy született, rendeltetése van
egy helyet kell betöltenie épügy,
mint a ják mosolya között virraszt
könnyes arcával, de múlhatatlan
bájjal a vizek vándora: a fűz.*

Nagy Méda.